

STANISŁAW WIETESKA

*Straty nadzwyczajne przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000-2006
nie objęte ochroną ubezpieczeń majątkowo – osobowych*

Extraordinary losses of enterprises in Poland in 2000-2006
not covered by property – personal insurances

Abstrakt: W warunkach gospodarki rynkowej wyniki działalności przedsiębiorstw uzależnione są od wielu różnych czynników. Wyniki ekonomiczne wielu przedsiębiorstw i gałęzi gospodarczych wykazują, że wiele z nich osiągnęło nadzwyczajne straty finansowe.

W artykule podejmujemy próbę określenia skali strat nadzwyczajnych w poszczególnych działach gospodarki narodowej. Staramy się odpowiedzieć na pytanie dlaczego nie zostały objęte ochroną ubezpieczeniową.

1. POSTAWIENIE PROBLEMU

Introduction to the problem

W warunkach gospodarki rynkowej wyniki działalności przedsiębiorstw zależą od relacji sił rynkowych, popyt, podaż, ceny, uwarunkowania prawne, konsumpcyjne itp.

Wyniki końcowe w różnych działach gospodarki są także narażone na zdarzenia losowe. Część finansowych skutków zdarzeń losowych przedstawiona jest statystycznie w postaci prezentacji strat nadzwyczajnych. Są to straty poniesione przez różnego rodzaju przedsiębiorstwa, które nie zostały objęte ochroną ubezpieczeniową.

Celem tego artykułu jest przedstawienie skali strat nadzwyczajnych w poszczególnych działach gospodarki narodowej i porównanie ich z przychodami.

Artykuł napisano w oparciu o dane statystyczne GUS i załączoną literaturę przedmiotu.

2. POJĘCIE STRAT NADZWYCZAJNYCH

Term of extraordinary losses

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 33 ustawy o rachunkowości pod pojęciem strat nadzwyczajnych rozumie się stany powstałe na skutek zdarzeń trudnych do przewidzenia, poza działalnością operacyjną jednostki i nie związane z ogólnym ryzykiem jej prowadzenia. Pojęcie strat nadzwyczajnych użyte w tej definicji może być interpretowane jako wyjątkowe i bardzo rzadko występujące. Nie można więc traktować zdarzeń losowych jako systematycznie (cyklicznie) występujące.

Zdarzenia nadzwyczajne powinny posiadać swe źródło poza działalnością gospodarzą. To samo zdarzenie dla jednego podmiotu, może być nadzwyczajne dla drugiego i może być przewidywalnym ryzykiem¹.

W rachunkowości finansowej stratę nadzwyczajną „jest ujemny skutek finansowy zdarzeń trudnych do przewidzenia, powstających poza działalnością operacyjną jednostki i niezwiązanych z ogólnym ryzykiem jej powodzenia².

Straty nadzwyczajne są traktowane jako utrata zasobów, bądź też jako powstanie zobowiązania bez utrzymania z tego ekwiwalentu spowodowane działaniem siły wyższej lub czynników losowych niezależnych od przedsiębiorstwa.

Przytoczone definicje odnoszą się do nadzwyczajnych strat finansowych wykazanych w bilansach przedsiębiorstw. Określenia nadzwyczajnych strat finansowych odnoszą się do sformułowań w rachunkowości.

Stawiamy w tym miejscu tezę, że treść pojęcia strat nadzwyczajnych przedsiębiorstw spełnia założenia zdarzeń losowych określonych w art. 2 p.18 ustawy o działalności ubezpieczeniowej z 22.V.2003 r.

3. SKALA STRAT NADZWYCZAJNYCH

Scale of extraordinary losses

Jak się okazuje, pomimo faktu, że całe technologie ustawione są na minimalizowanie zagrożeń i związanych z tym niebezpieczeństw, występują zdarzenia nieprzewidywalne. Istnieją więc zagrożenia obiektywne, na które człowiek nie ma wpływu. Innymi słowy działalność człowieka odbywa się zawsze w jakiejś niewiedzy.

Zaczerpnięte z roczników statystycznych przemysłu informacje dotyczące strat nadzwyczajnych pokazują, że występują w każdym z analizowanych lat.

¹ Przemysław Kubański, *Komentarz do ustawy o rachunkowości*, Rachunkowość - MSR - Podziały, Gdańsk 2002, s. 92; *Komentarz do ustawy o rachunkowości*, pod red. Teresy Kiziukiewicz, Warszawa 2006, Lexis Nexis, s. 74–75.

² *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, redaktor naukowy Zbigniew Messner, PWN, Warszawa 2007, s. 46.

Straty nadzwyczajne występują zarówno w sektorze publicznym jak i prywatnym. Szczegółowe dane zawiera tabela 1.

Tab. 1. Saldo, straty nadzwyczajne, zyski, wynik finansowy przedsiębiorstw w Polsce w latach 2001–2006 ogółem oraz w sektorze publicznym i prywatnym
Balance of extraordinary profits and losses in Poland in years 2001-2005, total, public sector, private sector

Wyszczególnienie	Wynik finansowy	Straty nadzwyczajne		
		Górnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną
1	2	3	4	5
Ogółem (w mln zł)				
2001	11,9			-24,3
2000	132,6	-30,8		
2002	280,4	-21,3		-6,9
2003	-554,2	-765,1		
2004	471,0			
2005	257,3			-5,8
2006	-45,9	-14,3	-30,8	-0,8
Sektor publiczny				
2001	-62,5		-29,7	-33,9
2000	89,8	-29,0		
2002	136,6	-21,7		-6,7
2003	-530,9	-769,3		
2004	314,4			
2005	89,0			-5,1
2006	-2,3	-15,3		-0,2
Sektor prywatny				
2001	74,4	-0,1		-0,8
2000	42,8	-1,8		-0,2
2002	143,8			

Wyszczególnienie	Wynik finansowy	Straty nadzwyczajne		
		Górnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną
2003	-23,3		-27,7	
2004	156,6			
2005	168,3	-0,3		-0,7
2006	-43,6		-44,0	-0,6

Źródło: Rocznik statystyczny przemysłu z lat 2004, 2007. Tabele – Wynik finansowy przedsiębiorstw przemysłowych.

* Uwaga: Straty nadzwyczajne oznakowane są znakiem minus.

Z danych zawartych w tej tabeli widzimy, że straty nadzwyczajne były tak duże w niektórych latach, że ostateczny wynik ogółem był ujemny (np. sektor publiczny i prywatny w latach 2005 i 2006).

Największa wartość wyrażona w mln zł strat nadzwyczajnych wystąpiła w górnictwie. Interpretować to możemy uwarunkowaniami geologicznymi, łatwością o tąpnięcia, wybuchy, zdarzeniami naturalnymi a także eksploatacją górniczą złóż węgla kamiennego³.

Dane statystyczne z roczników statystycznych pozwoliły na dalsze szczegółowe badanie strat nadzwyczajnych (tab. 2).

Tab. 2. Straty nadzwyczajne w wybranych gałęziach produkcji w Polsce w latach 2000-2006 w mln zł
Extraordinary losses of enterprises in 2000-2006 according to national sections

L.p.	Wyszczególnienie	Rok						
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Górnictwo węgla kamiennego i brunatnego	36,2	8,4	33,4	772,1			
2	Włókiennictwo	25,5		7,8			1,7	
3	Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich		0,6	3,0	0,7			

³ W art. 73a Ustawy z 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej z 14.11.2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo geologiczne i górnicze, DzU 2005 poz. 1947, wyszczególnia się różnego rodzaju zagrożenia naturalne towarzyszące działalności wydobywczej górnictwa kamiennego; Por. także: Stanisław Trenczek, *Kilka uwag do oceny współwystępujących zagrożeń w kopalniach węgla kamiennego*, Górnictwo i geologia, zesz. 5/2009, s. 137-143.

4	Produkcja masy włóknistej oraz papieru	7,3		1,0		4,1	2,4	
5	Produkcja koksu i produktów rafinerii ropy naftowej				0,3	2,1		
6	Produkcja pozostałych surowców niemetalicznych	10,9	0,4				14,9	
7	Produkcja metali		20,1		63,5			124,1
8	Produkcja wyrobów z metali	4,9				5,5		
9	Produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacji		4,3	0,5			0,5	
10	Produkcja instrumentów precyzyjnych i optycznych, zegarów		9,0					1,0
11	Produkcja pojazdów samochodowych	4,5	5,8		2,5			
12	Przetwarzanie odpadów		1,5	1,6				
13	Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę		22,9	1,9	3,5	2,7	6,2	0,8
14	Pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody	2,8	1,4	5,0				
15	Produkcja wyrobów gumowych						2,7	0,8

Źródło: Rocznik statystyczny przemysłu z lat 2004, 2007. Tabele – Wynik finansowy przedsiębiorstw przemysłowych.

Z danych dostępnych zauważono, że w przemysłach maszyn i urządzeń, aparatury elektrycznej, produkcji artykułów spożywczych i napojów oraz w produkcji wyrobów tytoniowych w badanym okresie nie wystąpiły straty nadzwyczajne.

Pojedynczo straty nadzwyczajne oprócz wymienionych w tabeli 2 wystąpiły w następujących rodzajach produkcji:

- produkcja skór wyprawianych i wyrobów z nich (1,1 mln zł, 2004 r.)
- produkcja drewna i wyrobów z drewna, wikliny i słomy (0,6 mln zł, 2002 r.)

- działalność wydawnicza poligraficzna, reprodukcja zapisanych nośników informacji (13,8 mln zł, 2001 r.)
- produkcja wyrobów chemicznych (8,1 mln zł, 2000 r.)
- produkcja pozostałego sprzętu transportowego (0,6 mln zł, 2006 r.)
- produkcja mebli i pozostała działalność produkcyjna (4,4 mln zł, 2006 r.).

Dane zawarte w tabeli 2 potwierdzają, że największe straty nadzwyczajne wystąpiły w:

- górnictwie węgla kamiennego i brunatnego
- produkcji włókienniczej
- produkcji metali
- wytwarzaniu i zaopatrzeniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę.

W tym ostatnim przypadku - jak należy przypuszczać - nadzwyczajne straty mogą wystąpić w przesyłach energii elektrycznej, ciepłej i gazowej.

W badanym okresie, w badanej gałęzi gospodarki straty nadzwyczajne pojawiły się przynajmniej dwukrotnie. Fakt ten można interpretować, że w dalszym ciągu świadomość niebezpieczeństwa w tych przedsiębiorstwach nie została dobrze zdefiniowana.

Przyjmowanie strat finansowych na własny rachunek stanowić może ich akceptację. Występowanie jednocześnie z żądaniem do budżetu państwa (jednostek samorządowych) o ich rekompensatę powoduje, że straty finansowe pokrywają wszyscy podatnicy. Oznaczać to może, że nie zadziałały prawa rynkowe w tych gałęziach gospodarki narodowej.

Wszystkie wielkości strat nadzwyczajnych miały różne wartości. Orientacyjna struktura ich wielkości była następująca:

Tab. 3. Orientacyjna struktura ilościowa wysokości strat nadzwyczajnych w badanym okresie
Approximate quantitative structure of sizes of extraordinary losses
in researched period

mln zł	Ilość przypadków
0 - 2	21
2,1 - 5,0	14
5,1 - 10,0	9
10,1 - 20,0	4
20,1 - 30,0	3
Ponad 30,1	5

Źródło: Obliczenia własne.

Z powyższych danych, wynika, że ok. 64,3% to straty nadzwyczajne do 5 mln zł. Tak wysokie straty nadzwyczajne, np. dla małych i średnich przedsiębiorstw mogą bardzo silnie oddziaływać na końcowy wynik finansowy.

4. MOŻLIWOŚCI UBEZPIECZENIA STRAT NADZWYCZAJNYCH

Insurance possibilities of extraordinary losses

Z przytoczonych definicji wynika, że straty nadzwyczajne mają charakter losowy. Powstałe i wykazane w statystyce straty nadzwyczajne w działalności produkcyjnej wskazują, że przedsiębiorstwa nie posiadały ochrony ubezpieczeniowej. Obecnie postawmy pytanie: jaki przeciętny udział miały straty nadzwyczajne w wartości przychodów produkcji?

Szczegółowe obliczenia dla wybranych działów produkcji wykazały, że udział ten wyniósł odpowiednio dla:

– górnictwie węgla kamiennego i brunatnego	- ok. 0,5%
– włókiennictwie	- ok. 1,1%
– produkcji masy włóknistej oraz papieru	- ok. 0,2%
– przetwórstwie przemysłowym	- ok. 0,2%
– wytwarzaniu i zaopatrzeniu w energię elektryczną gaz, parę wodną i gorącą wodę	- ok. 0,03%
– pobór, uzdatnianie i rozprowadzania wody	- ok. 1%

Z powyższych obliczeń wynika, że udział strat nadzwyczajnych w wartości przychodów produkcji nie przekroczył 1,5%. Oznacza to, że przedsiębiorstwa przemysłowe były w stanie objąć ochroną ubezpieczeniową zdarzenia prowadzące do strat nadzwyczajnych.

Posiadanie ochrony ubezpieczeniowej i zapłacenie składki nie powinno stanowić dla tych przedsiębiorstw zbyt dużego obciążenia kosztów.

Nie trudno zauważyć, że powyższe procentowe udziały strat w wielkości przychodów stanowić powinny stopę składki brutto dla zakładów ubezpieczeń majątkowych.

Widzimy również, że w zależności od sektora działalności powinny być różne stopy składek. Należy także zauważyć, że gdyby wystąpiły straty w przypadku ubezpieczeń obowiązkowych z pewnością byłyby pokryte przez zakłady ubezpieczeń.

Powstałe więc straty nadzwyczajne w przedsiębiorstwach kwalifikowały się do objęcia dobrowolną ochroną ubezpieczeniową. Z pewnością strat nadzwyczajnych jest dużo więcej zwłaszcza tych o relatywnie małych wielkościach które przedsiębiorstwa umieszczają w swoich kosztach działalności. Straty te także mogły być objęte ochroną ubezpieczeniową.

Wysokość strat nadzwyczajnych niektórych przypadkach jest tak duża, np. w górnictwie, że konieczna byłaby ochrona reasekuracyjna zakładów ubezpieczeń.

Na zakończenie trzeba zwrócić uwagę, że zakłady produkcyjne w Polsce do końca nie posiadają rozpoznanego ryzyka w swojej działalności, które mogłyby być objęte ochroną ubezpieczeniową.

5. STRATY NADZWYCZAJNE A STAN ŚWIADOMOŚCI UBEZPIECZENIOWEJ

Extraordinary losses and insurance awareness

Spójrzmy na kwoty strat nadzwyczajnych z punktu widzenia wpływu na ich wynik finansowy. Każda strata finansowa powoduje obniżenie wyniku finansowego. Z tabeli 2 wynika, że niektóre straty nadzwyczajne były tak dużej wysokości, że wpłynęły na ujemny ostateczny wynik finansowy w danej gałęzi gospodarki narodowej. Powstaje pytanie, czy tych strat można było uniknąć?

Z pewnością znane są przyczyny i okoliczności występowania nadzwyczajnych strat w przedsiębiorstwach.

Jednym ze sposobów uniknięcia strat nadzwyczajnych jest wykupienie ochrony ubezpieczeniowej. Zazwyczaj potrzebę takiej ochrony ubezpieczeniowej dostrzegają się po wystąpieniu zdarzenia losowego powodującego stratę nadzwyczajną. Mamy więc do czynienia z zmianą stanu świadomości ubezpieczeniowej. Pojęcie świadomości ubezpieczeniowej było już przedmiotem wielu badań⁴.

Pod pojęciem świadomości ubezpieczeniowej najczęściej określa się wiedzę, ocenę, postawę wobec zakładów ubezpieczeń w świetle ofert produktów w zakresie działalności ubezpieczeniowej. Mówi się o stanie świadomości indywidualnych jednostek i społeczeństwa, przedsiębiorstw, instytucji, organizacji w zakresie roli i zadań jakie mogą spełnić zakłady ubezpieczeń. Na stan świadomości ubezpieczeniowej wpływa wiele czynników, do których należy zaliczyć m.in.: szeroko rozumianą informację, rolę pośrednictwa ubezpieczeniowego (agentów i brokerów ubezpieczeniowych) a także obserwacja skutków zdarzeń losowych.

W badanych gałęziach produkcji – jak należy przypuszczać – produkcja nie była objęta ochroną ubezpieczeniową. Nie jesteśmy w stanie podać przyczyn braku ochrony ubezpieczeniowej. Być może do wielu produkcyjnych przedsiębiorstw nie dotarli pośrednicy ubezpieczeniowi. Być może oferowali zbyt drogie ubezpieczenie bądź prezentowali ofertę odbiegającą od potrzeb. Dla wielu przedsiębiorstw produkcyjnych wystąpienie zaskakujących zdarzeń losowych powodujących straty nadzwyczajne spowodować mogło zwrot w świadomości i kalkulacji ekonomicznej i ocenie skutków tych zdarzeń.

Zapłacenie składki ubezpieczeniowej z pewnością byłoby mniejszym kosztem niż wysokość poniesionych strat nadzwyczajnych. Innymi słowy przerzucenie strat nadzwyczajnych na zakłady ubezpieczeń postawiło by przedsiębiorstwa produkcyjne w lepszej kondycji ekonomicznej ze wszystkimi z tego faktu konsekwencjami. Możemy tutaj postawić tezę, że po wystąpieniu strat nadzwyczajnych w następnych latach nastąpi radykalna zmiana stanu świadomości przemysłowej i ubezpieczeniowej kierownictwa przedsiębiorstw produkcyjnych.

⁴ Por. m.in.: *Bariery rozwoju polskiego rynku ubezpieczeń*, pod red. W. Sułkowskiej, Zakamycze, Kraków 2000, s. 80, oraz N. M. Pazio, A. Formanowska, *Struktura świadomości ubezpieczeniowej*, „Wiadomości ubezpieczeniowe”, nr 3,4/2002.

6. ZAKOŃCZENIE I WNIOSKI

Ending with results

Straty nadzwyczajne występują w różnego rodzaju przedsiębiorstwach przemysłowych. Praktycznie wielkość tych strat jak i częstość występowania ma charakter losowych. Z rozważań nasuwają się następujące wnioski:

- straty nadzwyczajne powinny być objęte ochroną ubezpieczeniową przez zakłady ubezpieczeń
- składka z tytułu ochrony ubezpieczeniowej nie powinna stanowić dużego obciążenia kosztów produkcji przemysłowej
- straty nadzwyczajne w dużym stopniu oddziałują na ostateczny wynik finansowy przedsiębiorstw przemysłowych
- tak niskie stopy składek za ubezpieczenie strat nadzwyczajnych mogą być opłacalne dla przedsiębiorstw i zakładów ubezpieczeń
- największe straty ponoszą górnictwo i produkcja metali.

Podjęty problem nie został całkowicie wyczerpany, Wymagane są dalsze badania, które odpowiedziałyby m.in. na następujące pytania:

- dlaczego przedsiębiorstwa przemysłowe, w których wystąpiły straty nadzwyczajne nie były objęte ochroną ubezpieczeniową?
- nieznanne są konkretne treści strat nadzwyczajnych (rodzaj szkody, przyczyna itp.)?
- jakim (rodzajem) produktem ubezpieczeniowym powinny być objęte?

Odpowiedzi na powyższe pytania wymagają dalszych opracowań.

SUMMARY

In a market economy, results of the enterprises are dependent on many factors. Economic performance of companies and branches of economy show that many of them were affected by extraordinary financial loss.

This article attempts to determine the scale of extraordinary losses in several branches of national economy. Moreover it attempts to answer the question why they are not covered by insurance protection.

prof. dr hab. Stanisław Wieteska, Uniwersytet Łódzki